

TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU TASARISININ VATANDAŞLIĞIN KAYBINA İLİŞKİN HÜKÜMLERİ

Feriha Bilge TANRIBİLİR*

Giriş

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun (TVK)¹ 1964 yılında yürürlüğe girmiş ve muhtelif tarihlerde kanunun bazı hükümleri değiştirilmiş, bazı hükümleri tamamıyla yürürlükten kaldırılmış ve bazı yeni hükümler eklenmiştir. 2006 yılının Nisan ayında yeni bir Türk Vatandaşlığı Kanun'unun hazırlandığı kamuoyuna açıklanmıştır. Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın "*Genel Gerekçesi*"nde² yeni bir vatandaşlık kanununun hazırlanmasına niçin ihtiyaç duyulduğu hususu da belirtilmiştir. Bu nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Yürürlükteki TVK'da günümüze kadar pek çok değişiklik yapılmış olması ve bu değişiklikler nedeniyle kanunun yapısının ciddi şekilde bozulması, anayasanın 66. maddesinde yapılan değişiklik, yeni bir Türk Medeni Kanunu'nun hazırlanmış olması, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'yle uyum, vatandaşlıkla ilgili işlemlerde kolaylık getirme. Söz konusu tasarı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gündeminde olup, yakında genel kurulda tartışılmaya başlanacaktır.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı, Türk vatandaşlığını altı bölümde düzenlemektedir. Tasarının "*Üçüncü Bölümü*"n de, Türk vatandaşlığının kaybı yolları düzenlenmektedir (m. 23-35). Üçüncü bö-

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuku bilim dalı öğretim üyesi.

¹ RG, 22.02.1964-11638. TVK'nın hazırlanması ile ilgili çalışmalar hakkında bkz. Berki, "Yeni Vatandaşlık Kanunu'nun Tabiiyetin Kazanılması ve Kaybı hakkında Kabul Ettiği Esaslar, (Esaslar)", *Ernest E. Hirsch'e Armağan*, Ankara 1964, s. 294-295.

² Metin için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0458.pdf>.

lûme göre vatandaşlık, yetkili makam kararıyla veya seçme hakkının kullanılmasıyla sona ermektedir. Tasarıda yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kaybı çıkma, kaybettirme ve vatandaşlığa alınmanın iptali halinde mümkündür. Tasarı, yürürlükteki Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yer alan kadının evlenmek suretiyle Türk vatandaşlığından ayrılmasını ve vatandaşlıktan çıkarılmayı düzenlememiştir. Bu çalışmanın konusunu tasarının vatandaşlığın kaybına ilişkin üçüncü bölümünde yer alan hükümlerin, mevcut TVK ve Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi³ açısından incelenmesi oluşturmaktadır.

II. Vatandaşlık ve Sona Ermesi

Kişi ile devlet arasındaki hukuki ve siyasi bağa işaret eden vatandaşlık (tâbiyet), devletin insan unsurunun belirlenmesi açısından önemlidir. Bu nedenle uluslararası hukuk, vatandaşlık ile ilgili düzenlemeleri yapma konusunda devletleri serbest bırakmıştır. Bu husus, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde de ifade edilmiştir (m. 3/1).⁴ Vatandaşlık, kişi bakımından da önemlidir. Başta Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (m. 15)⁵ olmak üzere birçok uluslararası belgede⁶ kişilerin bir vatandaşlığa sahip olması hakkına değinilmiş, hiç kimsenin keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamayacağına işaret edilmiştir.

Devletler, vatandaşlıklarını düzenleme konusunda serbestiye sahip olmakla beraber, vatandaşlık kanunlarını hazırlarken uluslararası hukukta genel kabul gören bazı ilkeleri de dikkate alırlar. Uluslararası hukukta genel kabul gören ve “*Vatandaşlık hukukunun direktif ilkeleri*” veya “*Vatandaşlık hukukuna hâkim olan ilkeler*” olarak adlandırılan üç ilke bulunmaktadır:⁷

³ *European Treaty Series-No.166*. İngilizce metin için bkz. *International Legal Materials*, Vol. 37(1998), S. 1-3, 47-55.

⁴ Bu konuda bkz. Güngör, *Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi*, MHB, Yıl 17-18 (1997-1998), S. 1-2, 231 vd..

⁵ Metin için bkz. <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/bmihbeyan/bmihbeyan.htm>.

⁶ Bu belgeler için bkz. <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/>

⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Berki, *Devletler Hususi Hukuku*, C. I, *Tabiiyet ve Yabancılar Hukuku*, 6. B., Ankara 1966, s. 21 vd.; Göger, *Türk Tâbiyet Hukuku*, 4.B., Ankara 1979, s. 16 vd.; Uluocak, *Türk Vatandaşlık Hukuku-Karşılaştırmalı-Uygulamalı*, Gözden geçirilmiş yeni bası, İstanbul 1989, s. 7 vd.; Nomer, *Vatandaşlık Hukuku*, 15. B., İstanbul 2005, s. 5 vd.; Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, 2.B., İstanbul 2006, s. 59 vd.; Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 7.B., Ankara 2007, s. 27 vd.

1. Herkes mutlaka bir vatandaşlığa sahip olmalıdır,
2. Herkesin sadece bir vatandaşlığı olmalıdır,
3. Herkes vatandaşlığını değiştirmekte serbest olmalıdır.

Özellikle “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’nde de üzerinde durulan bir ilkedir ve vatansızlığın önlenmesine yöneliktir. Anılan sözleşmenin 4. maddesinde bu ilke, üç ayrı şekilde ifade edilmiştir:

1. Herkes vatandaşlık hakkına sahiptir,
2. Vatansızlık önlenmelidir,
3. Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından mahrum bırakılmamalıdır.

Vatandaşlık kanunu hazırlayan bir kanun koyucunun öncelikle vatansızlığa ve kişilerin keyfi olarak vatandaşlığını kaybetmesine yol açacak kurallar koymaktan kaçınması gerekir. Aslında bu ilkelerin vatandaşlığın sona ermesi noktasında bazı zorluklara yol açtığı görülmektedir. Vatandaşlığın sona ermesinde devletle kişinin menfaatleri karşı karşıyadır ve vatandaşlık kanunuyla çatışan menfaatler arasında bir denge sağlanmalıdır. Devlet, vatandaşlığını düzenleme konusunda sahip olduğu yetkiye dayanarak hangi hallerde (vatandaşının iradesine bağlı olarak veya bağlı olmaksızın) vatandaşlık bağının sona ereceğini kendisi belirler. Kişi ise vatandaşlığını değiştirme konusunda kendisinin bir tercih yapma imkânının olmasını ister. Bir yanda düzenleme yapma yetkisine sahip devlet ile diğer yanda vatandaşlığı hakkında söz sahibi olmak isteyen kişi bulunmaktadır. Kanun koyucu bu farklı menfaatler arasında dengeyi sağlayacak hükümler getirmelidir. Bu noktada kanun koyucuların başvuracağı ve vatandaşlığı kazanmada olduğu gibi yerleşmiş olan vatandaşlığın sona ermesi müesseseleri bulunmamaktadır.⁸ Bununla beraber, genellikle, devlet ile kişi arasında menfaat dengesini sağlamak üzere vatandaşlığın iki şekilde sona ermesi kabul edilmektedir: Vatandaşlığın kişinin iradesiyle sona ermesi ve vatandaşlığın kişinin iradesi dışında sona ermesi, kanun koyucunun vatandaşlığın iradi olarak sona ermesine ilişkin olarak koyduğu kurallar, vatandaşlığı değiştirme serbestisine yönelik direktif ilkeye uygun olmakla birlikte kişinin vatansız kalmasına yol açmamalıdır. Öte yandan, devlet kendi varlığı açısından önemli gördüğü hallerde kişi ile arasındaki vatan-

⁸ Göğer, s. 118.

daşlık bağı, kişinin iradesi dışında sona erdirmek isteyebilir. Kanun koyucunun vatandaşlığın kişinin iradesi dışında sona ermesine ilişkin olarak koyduğu kuralların, keyfi uygulamalara yol açmaması gerekir. Bu nedenle, kanun koyucu tarafından vatandaşlığı sona erdiren haller önceden açıkça belirlenmiş olmalı ve eğer idari makam kararıyla vatandaşlık sona erdiriliyorsa bu karara karşı yargı yolu açık bırakılmalıdır. Vatandaşlığın irade dışı kayıp hallerinin cezai nitelik taşıyacak şekilde düzenlenmesinden de kaçınılmalıdır.⁹

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde hem devletin takdiriyle (m. 7) hem de kişinin iradesiyle (m. 8) vatandaşlığın sona erdirilmesinin genel esasları düzenlenmiştir. Sözleşmede hangi hallerde devlet tarafından vatandaşlığın tek taraflı olarak sona erdirilebileceğine ilişkin bir liste verilmiştir. Türkiye bu sözleşmeye taraf olmamakla beraber, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun vatandaşlığı sona erdiren hükümleri büyük ölçüde sözleşme ile uyumludur.¹⁰ Sözleşmenin 7. maddesinde sayılan ve vatandaşlığı kendiliğinden veya yetkili makam kararıyla sona erdiren haller şunlardır:

1. Kendi isteği ile başka bir devlet vatandaşlığını kazanma,¹¹
2. Vatandaşlığın bazı hususları gizleyerek, hileli davranışlarla veya yanlış bilgi vermek suretiyle kazanılmış olması,¹²
3. Yabancı askeri kuvvetlerin gönüllü olarak hizmetinde bulunma,¹³
4. Devletin hayati çıkarlarına ciddi olarak zarar veren davranışlarda bulunma,¹⁴
5. Devlet ile yurt dışında oturan vatandaşı arasında "gerçek bir bağın" yokluğu,¹⁵
6. Çocuğun küçük olduğu dönemde, kanun yoluyla vatandaşlığın kazanılmasına yol açan nedenlerin bulunmadığının anlaşılması,¹⁶

⁹ Bkz. Explanatory report, m. 4, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/166.htm>; Göğer, s. 118.

¹⁰ Bu konuda bkz. Tanrıbilir, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku, MHB, C. 22 (2002), s. 805 vd.

¹¹ Bkz. TVK m. 25/a.

¹² Bkz. TVK m. 24.

¹³ Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda bu tür kaybettirme sebebi bulunmamaktadır. Ancak bu husus, TVK m. 25/b ve c bentleri içinde bir durum olarak kabul edilebilir.

¹⁴ Bkz. TVK m. 26.

¹⁵ Bkz. TVK m. 25/f ve h.

¹⁶ TVK'da bu hale karşılık gelecek herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

7. Evlâtlık, kendisini evlât edinen yabancı ebeveynlerinin birisinin veya her ikisinin vatandaşlığına sahipse veya kazanmışsa.¹⁷

Sayılan sebepler tahdidi olup sözleşmeye taraf olan devletler bunların dışında başka sona erme sebeplerine kanunlarında yer veremezler (m. 7/1). Öte yandan sözleşmeye taraf olan devletlerin vatandaşlığın sona ermesini kişiyi vatansız bırakmayacak şekilde düzenlemeleri gerekmektedir. Sözleşmeye göre vatansız bırakmayacak şekilde vatandaşlığın sona ermesini düzenleme mecburiyeti, vatandaşlığın bazı hususların gizlenmesi veya hileli davranışlar yahut yanlış bilgi vermek suretiyle kazanılması halinde bulunmamaktadır (m. 7/3).

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi, akit devletlerin kişilere vatansız kalmamak şartıyla vatandaşlıktan çıkmalarına izin vermelerini öngörmektedir. Bununla beraber akit devletler bu hakkı sadece yurt dışında mutaden oturan vatandaşlarına tanıyabilir (m. 8).

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile uyumunu sağlama gerekçe siyle hazırlanan Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın ilgili hükümlerinin bu açıdan ele alınması yerinde olacaktır.

III. TVK ve Tasarının Türk Vatandaşlığının Kaybını Düzenleme Tarzı

A. TVK'da Kayıp

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun İkinci Bölümünde "*Türk Vatandaşlığının Kaybı*" başlığında başlıca üç yolla vatandaşlığın sona ermesi düzenlenmiştir. Bu yollardan birincisi kanun yoluyla kayıp (m. 19), ikincisi yetkili makam kararıyla kayıp (m. 20-26) ve üçüncüsü seçme hakkıyla kayıptır (m. 27-28).¹⁸

TVK'da vatandaşlığın kanun yoluyla kaybı başlığında yabancı ile evlenen Türk kadınının eşinin vatandaşlığını evlenme nedeniyle kazanması halinde terk beyanında bulanarak Türk vatandaşlığından ayrılması düzenlenmektedir (m. 19). Bu halde, yabancı ile evlenme, vatandaşlığın kanun gereği kendiliğinden kaybına yol açmadığı için

¹⁷ TVK'da Türk vatandaşı evlâtlığın yabancı tarafından evlat edinmesi nedeniyle vatandaşlığının sona ermesi kabul edilmemiştir.

¹⁸ Vatandaşlığı kazanma yollarıyla paralelliği sağlama amacıyla yapılan bu ayırım, haklı olarak eleştirilmektedir, Göğer, s. 121; Uluocak, s. 68-69; Nomer, s. 94; Doğan, s. 98.

burada bir tür iradi kayıp hali, seçme hakkıyla vatandaşlığın sona ermesi söz konusudur.

TVK'da vatandaşlığın yetkili makam kararıyla sona ermesi, hem iradi hem de irade dışı kayıp hallerini içerecek şekilde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Vatandaşlıktan "*çıkma*" (m. 20-23), iradi bir kayıp hali iken, "*vatandaşlığa alınmanın iptali*" (m. 24), "*kaybettirme*" (m. 25) ve "*çıkarma*" (m.26) halleri kişinin iradesi dışında vatandaşlığının kaybına neden olmaktadır. TVK, kaybettirme ve çıkarma yollarını, "*vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler*" başlığı altında hükme bağlamıştır.¹⁹

Çıkma, herkesin vatandaşlığını değiştirmede serbest olmasına dair ilkenin sonucu olarak kabul edilmektedir. Çıkma, kanunda belirtilen şartların varlığı halinde ilgilinin vatandaşlıktan çıkma talebinde bulunması ve yetkili makamın izniyle gerçekleşen bir vatandaşlığı kayıp halidir. TVK'nın çıkmanın şartlarını ve sonuçlarını düzenleyen hükümleri muhtelif tarihlerde değiştirilerek ihtiyaçlara uygun hale getirilmeye çalışılmıştır.²⁰

Yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınma kararı, ilgilinin yalan beyanı veya önemli hususları gizlemesi sonucunda verilmiş ve bu kararın verilmesinden itibaren beş yıl geçmemiş ise, vatandaşlığa alınma kararı Bakanlar Kurulu'nca iptal edilir (m. 24). Buna karşılık ilgilinin izin almaksızın yabancı bir devlet vatandaşlığını kendi isteğiyle kazanması, yabancı bir devletin hizmetinde bulunması, askerlikle ilgili yükümlülük ve görevlerini yerine getirmemesi ve Türkiye ile ilgi bağlılığın zayıflaması hallerinden birinin mevcudiyeti halinde vatandaşlığın kaybettirilmesine Bakanlar Kurulu'nca karar verilebilir (m. 25). Eğer ilgili, Türkiye'nin iç ve dış güvenliğiyle iktisadi ve mali güvenliği aleyhine faaliyette bulunmuş ve yurt dışına kaçmış, bu nedenle de hakkında takibat veya yargılama yapılması mümkün olamıyor ve yapılan çağrıya rağmen ülkeye dönmüyorsa hakkında Bakanlar Kurulunca çıkarma kararı verilebilir (m. 26). Vatandaşlığa alınmanın iptali, kaybettirme ve çıkarmada vatandaşlığın kaybı, kişinin iradesi dışında yetkili makam kararıyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle TVK'da irade

¹⁹ Türk hukukunda vatandaşlığın kaybına ilişkin tarihi gelişim için bkz. Göger, s. 119 vd.; Berki, "Türk Hukukunda Tabiiyetin Ziyai, (Tabiiyetin Ziyai)", *AHFD*, C. 10 (1953), S. 1-4, s. 433 vd.

²⁰ 2383 sayılı kanun (RG, 17.2.1981-17254), 4112 sayılı kanun (RG, 12.6.1995-22311), 4866 sayılı kanun (RG, 12.06.2003-25136).

dışı kayıp halleri açık ve keyfiliğe yol açmayacak şekilde düzenlenmiştir.

Seçme hakkıyla kayıp ise kanunda belirtilen kişilerin süresi içinde vatandaşlığı terk beyanında bulunmasıyla gerçekleşir. TVK, iki gruba, kanunda belirtilen küçüklere (m. 27) ve evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kadına (m. 28) seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılma hakkını tanımıştır. Böylece, *“kimseye zorla vatandaşlık yüklenememesi ve herkesin vatandaşlığını değiştirmede serbest olması”* ilkesiyle *“herkesin sadece bir vatandaşlığı olmalıdır”* ilkesine cevap verilmiştir.

B. Tasarıda Kayıp

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'na göre vatandaşlığın kaybı başlıca iki yolla gerçekleşmektedir (m. 23); Türk vatandaşlığı ya yetkili makam kararıyla ya da seçme hakkının kullanılmasıyla kaybedilir. Tasarının 24. maddesine göre yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kaybı, çıkma, kaybettirme veya vatandaşlığa alınmanın iptali ile gerçekleşir. Görüldüğü üzere, tasarının vatandaşlığın kaybına ilişkin düzenlemesi, TVK'nın düzenlemesinden farklıdır. TVK ile tasarının vatandaşlığı kazanmayı düzenleme tarzları ve hükümlerin muhtevası göz önünde bulundurulduğunda, bu bölümde gerçekten de oldukça fazla değişikliğe gidilmiştir.

1. Yabancı ile evlenen kadına tanınan vatandaşlıktan ayrılma imkânına tasarıda yer verilmemiştir. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında cinsiyet ayrımı kaldırıldıktan sonra, sadece kadına bu yolla vatandaşlıktan ayrılma imkânının verilmesinin isabeti tartışılabilir. Tasarının anılan hükme yer vermemesi yerinde olmuştur.

2. Vatandaşlıktan çıkmaya ilişkin hükümlerde kısmen kısaltma ve bazı değişikliklere başvurulmuştur (m. 25-28). Çıkmanın şartları, usulü ve sonuçlarında yapılan değişikliklere aşağıda değinilecektir.

3. Vatandaşlığın kaybettirilmesi yolunda önemli değişiklikler yapılmıştır. Kaybettirme kararının verilmesine neden olabilecek sebepler TVK'da sekiz bentte sayılmış iken tasarıda bu sayı üçe indirilmiştir. Üstelik bu sebeplerden sadece ikisi mevcut kanunda yer almakta, üçüncüsü tasarıyla getirilmektedir. Bu düzenlemenin isabeti tartışılabilir.

4. Vatandaşlığa alınmanın iptaline ilişkin düzenlemede de gerek şartlar gerek ifade ve gerekse kararın sonuçları bakımından mevcut düzenlemeden farklılıklar bulunmaktadır.

5. Tasarıda seçme hakkı sadece küçükler yönünden düzenlenmiştir. Tasarıda, TVK'da yer alan evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kadının seçme hakkıyla vatandaşlıktan ayrılma imkânına yer verilmemiştir. Tasarının bu düzenlemesi yerinde olmuştur.

6. Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 26. maddesinde düzenlenmiş bulunan "*çıkarma*" suretiyle vatandaşlığın sona erdirilmesi yolu, tasarıya konulmamıştır. Çıkarma müessesesine yer verilmemesi yerinde olmuştur.

Bununla beraber, tasarının tümüne hâkim olan ifade ve teknik kavramların kullanımında zafiyet ile sistematik problemi "*kayıp*" bölümünde de kendini hissettirmektedir. Bu konuya ilişkin olarak sadece madde başlıklarıyla ilgili iki örnek vermek mümkündür.

Tasarıda hemen dikkati çeken ilk problem, seçme hakkına ilişkindir. Seçme hakkıyla vatandaşlığın kaybına ilişkin tasarı hükümleri ise metnin içine adeta saklanmıştır. Tasarının 23. maddesinde Türk vatandaşlığının kaybına yol açan başlıca iki yoldan bahsedilmektedir. Kanunun yazılış tekniği itibariyle sonraki maddelerin başlıklarında bu iki yolun adının zikredilmesi gerekir. Nitekim tasarının 24. maddesinin başlığı ana kayıp hallerinden birincisi olan, "*yetkili makam kararı ile kayıp*"tır. Anılan maddeyi takip eden 25 ila 33. maddelerde bu ana kayıp halinin türleri ve sonuçları düzenlenmiştir. Mantiken 34. maddenin başlığının "*seçme hakkının kullanılması*" ifadesini taşıması gerekirken "*Türk vatandaşlığını kazanmış olan çocuklar*" ifadesi kullanılmıştır. Maddenin seçme hakkıyla ilgili olduğu ancak ikinci fıkrasından anlaşılabilir. Tasarının İçişleri Komisyon'unda incelendikten sonra başlık "*Türk vatandaşlığının seçme hakkı ile kaybı*" olarak değiştirilmiştir.

Tasarıda dikkati çeken bir diğer problem de, her vatandaşlığı kayıp halinin sonuçlarını düzenleyen maddelerin başlıklarıdır. Tasarının,

27. maddesinde "*Türk vatandaşlığından çıkmanın geçerliliği ve sonuçları*"

30. maddesinde "*Türk vatandaşlığının kaybettirilmesinin geçerliliği ve sonuçları*"

32. maddesinde "*İptal kararının geçerliliği ve sonuçları*"

35. maddesinde “Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığını kaybetmenin geçerliliği ve sonuçları”

ifadeleri yer almaktadır. Anılan dört hükümden, vatandaşlığı sona erdiren bu tür kararların geçerliliğine ilişkin herhangi bir düzenleme yapıldığı sonucu çıkarılmamalıdır. Zira her dört maddede geçerlilik başlığına, sadece söz konusu kararların hangi andan itibaren hüküm doğuracağını belirleyen cümleler girmektedir. Vatandaşlığı sona erdiren kararlar, birer idari işlemdir. İdari işlemlerin geçerli bir şekilde meydana gelebilmesi için yetki, şekil, sebep, konu ve amaç unsurlarını taşımaları gerekir.²¹ Bu unsurların içerisinde, “işlemin hangi anda hükümlerini doğuracağı” gibi bir unsur bulunmamaktadır.²² Dolayısıyla madde başlıklarının değiştirilmesi yerinde olacaktır. Örneğin, her dört maddenin başlığı da “kayıp anı, eş ve çocuklara etkisi” olarak değiştirilebilir.

IV. Tasarıya Göre Türk Vatandaşlığının Kaybına Yol Açan Haller

Tasarıda, yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kaybı TVK’nın üçlü ayırımından farklı olarak düzenlenmiştir. Tasarının 23. maddesinde vatandaşlığın yetkili makam kararıyla ve seçme hakkının kullanılmasıyla yoluyla kaybedilebileceği belirtilmektedir. Vatandaşlığı sona erdiren bu hallerin bir kısmı ilgilinin iradesine bağlı olarak gerçekleşirken bir kısmı da ilgilinin iradesi dışında gerçekleşmektedir. Bu başlık altında tasarının vatandaşlığın kaybına yol açan halleri düzenleyen hükümleri TVK ve Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile karşılaştırılarak ele alınacak ve yeri geldiğinde diğer devletlerin hukuk düzenlerindeki konuya ilişkin hükümlerinden örnekler verilecektir.

A. Yetkili Makam Kararıyla Vatandaşlığın Kaybı

Tasarıda yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kaybının üç yolla sona ermesi söz konusudur (m. 24): Çıkma, kaybettirme ve vatandaşlığın iptali.²³

²¹ Bkz. Günday, *İdare Hukuku*, 9. B., Ankara 2004, s. 123-148.

²² Ayrıca bu ifade, anlam açısından da yeterli değildir. Zira Türk vatandaşlığından çıkmanın geçerliliği, Türk vatandaşlığının kaybettirilmesinin geçerliliği, iptal kararının geçerliliği ve seçme hakkı ile Türk vatandaşlığını kaybetmenin geçerliliği ifadelerinin hukukiliği tartışılabilir.

²³ “Vatandaşlığın iptali” ifadesi yerine “vatandaşlığa alınmanın iptali” ifadesinin ter-

1. Çıkma

Herkes vatandaşlığını değiştirmede serbest olmalı ve herkesin sadece bir vatandaşlığı olmalıdır, ilkelerini gerçekleştirmek üzere vatandaşlık kanunlarınca fertlere “*çıkma*” yoluyla vatandaşlıktan ayrılma imkânı tanınmaktadır. Çıkma, ilginin iradesi ve yetkili makamın kararıyla gerçekleşen bir kayıp halidir. Bu halde kişi, kanunda belirtilen şartları yerine getirmişse vatandaşlıktan çıkmayı talep edebilir, yetkili makamda bu şartların yerine geldiğini tespit eder ve çıkmayı uygun görürse, çıkma iznini verir. Çıkmada önemli olan vatandaşlıktan ayrılmak isteyen kişinin vatansız kalmamasıdır. Dolayısıyla kişilere vatandaşlığını değiştirme serbestisi, vatansız kalmama şartıyla tanınmıştır.

TVK’nın çıkma ile ilgili hükümleri değişik tarihlerde değişikliğe uğramıştır. TVK’nın çıkmaya ilişkin hükümleri aynı zamanda Türk vatandaşlığını muhafaza ederek yabancı devlet vatandaşlığını kazanma iznini de düzenlemektedir (m. 22/III). TVK’nın yapısı gereği önce çıkmanın şartları, sonra müracaat makamı, çıkma izin belgeleri ve son olarak da çıkmanın hükmü ele alınmış, çıkmanın kişi ile eş ve çocukları bakımından sonuçları kanunun “*kaybın sonuçları*” başlığı altında üç ayrı hükümle düzenlenmiştir (m. 29, 31 ve 32).

Tasarıda çıkma, esas itibarıyla, TVK’ya benzer şekilde ele alınmıştır: Öncelikle çıkmanın şartları, sonra çıkma belgeleri, Türk vatandaşlığından çıkmanın geçerliliği ve sonuçları ile çıkma izni alarak vatandaşlıktan çıkan kişilere tanınan haklar gelmektedir. Ancak tasarıda çok vatandaşlık, “*çeşitli hükümler*” başlığı altına alınmıştır.

a. Çıkmanın Şartları

TVK’da olduğu gibi tasarıda da çıkma izninin İçişleri Bakanlığınca verileceği öngörülmüştür. Bakanlık, çıkmak için izin isteyen kişilere kanundaki şartları taşımaları halinde çıkma izni verebilir. Çıkma izni verme konusunda idareye bir takdir yetkisi tanınmıştır.²⁴ Çıkma izni için aranılan şartlar büyük ölçüde TVK’nın 20. maddesinde sayılan şartlarla benzerlik göstermektedir. Tasarıda çıkma izni için aranılan şartlar şunlardır:

cih edilmesi yerinde olur.

²⁴ 4866 sayılı kanunla TVK’da yapılan değişiklikte bu husus, ilk olarak, açıkça belirtilmiştir.

aa. Ergin ve Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmak

Bu şartın, değiştirilmeyen tek şart olduğunu söylemek yanlış olmaz.

bb. Yabancı Bir Devlet Vatandaşlığını Kazanmış Olmak veya Kazanacağına İlişkin İnandırıcı Belirtiler Bulunmak

TVK'nın orijinal metninde bu şart, *“İradesi dışında herhangi bir sebeple başka bir devlet vatandaşı olmak veya başka bir devlet vatandaşlığını kazanacağı hakkında inandırıcı belirtiler bulunmak”* şeklinde ifade edilmiştir. TVK'nın 20. maddesi, 2383 sayılı kanun ile değiştirilmiş ve mevcut hale getirilmiştir: *“Herhangi bir nedenle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmak veya başka bir devlet vatandaşlığını kazanacağına ilişkin inandırıcı belirtiler bulunmak”*. Tasarıda ise ilgilinin yabancı devlet vatandaşlığının kazanılması şekline değinmeksizin onun vatansız kalmasını önleyecek her halin çıkma talebi için yeterli olduğu bir ifade tercih edilmiştir.

cc. Herhangi Bir Suç veya Askerlik Hizmeti Nedeniyle Aranılan Kişilerden Olmamak

Çıkmanın bu şartı iki farklı hususu içermektedir. Bunlardan birisi, çıkmak isteyen kişinin herhangi bir suç nedeniyle aranan kişilerden olmaması şartıdır. Anılan şart, 4866 sayılı kanunla yapılan değişiklik sonrasında TVK'ya girmiştir.²⁵ Diğer şart, askerlik ile ilgilidir. TVK'nın 4112 sayılı kanunla yürürlükten kalkan metninde,²⁶ muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak veya yapmış sayılmak şartı aranmakta idi.²⁷ Tasarı askerlik hizmetinin ifasını yeniden vatandaşlıktan çıkmanın bir şartı haline getirmektedir.

²⁵ TVK'nın 20. maddesinin c bendi şu hükmü ihtiva etmektedir: *“Herhangi bir suç nedeniyle aranmakta olan kişilerden olmamak”*

²⁶ TVK'nın 4112 sayılı kanunla yürürlükten kalkan metni aşağıdadır: *“b) Muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak veya yapmış sayılmak. Muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak kaydından istisnası zarurî görülenler hakkında Milli Savunma Bakanlığı'nca izin verilmesi mümkündür. Ancak bu şekilde Türk vatandaşlığından çıkan şahıs yeniden vatandaşlığa alındığı takdirde askerlik hizmetini yapmakla ödevlidir.”*

²⁷ Bkz. TVK Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, m. 32.

çç. Hakkında Herhangi Bir Mali ve Cezai Tahdit Bulunmamak

Bu şart aynen, 4866 sayılı kanunla değişik TVK'nın 20. maddesinin d bendinden alınmıştır. Tasarının 25. maddesinin gerekçesinde, herhangi bir suç nedeniyle arananlar ile mali ve cezai tahdidi bulunanlara, devletin bu kişiler üzerindeki tasarrufunun ortadan kalkmaması için çıkma izni verilmeyeceği belirtilmiştir.²⁸

b. Çıkma İzin Belgesi ve Çıkma Belgesi

TVK'nın 22. maddesine benzer şekilde, tasarıda da iki tür belgeden söz edilmektedir. Tasarının 26. maddesinde, yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmak üzere Türk vatandaşlığından çıkmak için izin isteyenlerden talepleri uygun görülenlere Bakanlıkça, Türk vatandaşlığından çıkma izin belgesi; verilen izin sonucunda veya önceden yabancı bir devlet vatandaşlığını kazandığını belgeleyenlere ise Türk vatandaşlığından çıkma belgesi verileceği belirtilmiştir. TVK'dan farklı olarak, anılan maddede çıkma izin belgesinin karar tarihinden itibaren iki yıl süreyle geçerli olduğu ve süresi içinde yabancı devlet vatandaşlığı kazanılamaması halinde belgenin geçerliliğini yitireceği de hükme bağlanmıştır. Zira TVK'nın 22. maddesinin dördüncü fıkrasında çıkma izin belgesinin süresi üç yıl olarak belirlenmiş ve ilgiliye süre sonunda yetkili makamı bilgilendirme yükümlülüğü getirilmiştir. Eğer ilgili bu süre içerisinde yetkili makamı bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirmezse vatandaşlığını kaybedip kaybetmediğine Bakanlar Kurulu'nca karar verilecektir (m. 23). Görüldüğü üzere TVK sistemi içinde kişinin bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirmemesi, vatsansız kalıp kalmayacağı dikkate alınmadan vatandaşlığı kayıp sebebi olarak düzenlenmiştir. Tasarının sadece izin belgesinin geçersiz hale geleceğine ilişkin düzenlemesi yerinde olmuştur.

Çıkma izin belgesi ile çıkma belgesi konusunda 25 ve 26. maddeler birlikte değerlendirildiğinde bir husus dikkati çekmektedir. Tasarının 25. maddesinde, Türk vatandaşlığından çıkmak isteyenlere maddede sayılan şartların mevcudiyeti halinde Bakanlıkça "çıkma izninin" verilmesi hususu düzenlenmektedir. Sayılan şartlardan birisi de ilgilinin

²⁸ Madde gerekçesi, kişinin çıkma belgesi verilinceye kadar Türk vatandaşı olduğu hususunun gözardı edilmesi nedeniyle eleştirilmektedir. Bkz. Doğan, s. 107, dpn. 138.

hâlihazırda yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmasıdır. Eğer kişi yabancı devlet vatandaşlığını kazanmışsa artık çıkma izni almasına yer olmasa gerektir. Nitekim 26. maddede bu durumdaki kişilere “çıkma belgesinin” verileceği hükme bağlanmıştır. TVK’nın 20 ve 22. maddelerinde de aynı ifadeler mevcuttur. Kanaatimizce tasarının 25. maddesini her iki durumu kapsayacak şekilde düzenlemek yerinde olacaktır:

“(1) Türk vatandaşlığından çıkmak için izin isteyen kişilere aşağıdaki şartları taşımaları halinde Bakanlıkça çıkma izni veya çıkma belgesi verilebilir.”

TVK’nın 22. maddesinin üçüncü fıkrasında bir başka izin belgesine yer verilmiştir. 2383 sayılı kanun ile yapılan değişiklik neticesinde maddeye eklenen bu fıkra, Türk vatandaşlığını muhafaza ederek başka bir devlet vatandaşlığını kazanma iznini düzenlemektedir. Tasarıda bu husus düzenlenmemiş olmakla beraber, Altıncı Bölümde “yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanma” başlığını taşıyan 44 (45). maddede herhangi bir nedenle yabancı devlet vatandaşlığını kazandığını yetkili makama bildirenlerin durumunun nüfus aile kütüğüne işleneceği belirtilmiştir. Dolayısıyla Türk vatandaşlarının yetkili makamdan izin almaksızın yabancı devlet vatandaşlığını kazanmalarının önü açılmaktadır. İtalyan VK, bir İtalyan vatandaşının başka bir devlet vatandaşlığını kazandığı takdirde bunu yetkili makama bildirme yükümlülüğü getirmekte ve bu yükümlülüğü yerine getirmeyenlerin de para cezasıyla cezalandırılmalarını hükme bağlamaktadır (m. 24/3). Çok vatandaşlığa sınırlı hallerde izin veren Alman VK, bu hallerin dışında yabancı devlet vatandaşlığının kazanılmış olmasını vatandaşlığın kaybı sebebi olarak kabul etmektedir (m. 17, 25).

c. Çıkmanın Sonuçları

Tasarıda vatandaşlıktan çıkmanın sonuçları iki ayrı maddede düzenlenmektedir. Tasarının 27. maddesinde vatandaşlığı kayıp anı ve çıkmanın eş ve çocuklara etkisi, 28. maddede ise izinle vatandaşlıktan çıkanlara tanınan haklar yer almaktadır. 28. maddenin düzenlediği hususların 27. maddenin ilk fıkrasına eklenmesinin daha isabetli olacağı düşünülmektedir.

aa. İlgili Bakımından Sonuçlar

1. Çıkma belgesinin verilmesiyle kişi Türk vatandaşlığını kaybeder, yabancı statüsüne geçer (m. 27/1).

2. Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve kendileri ile birlikte işlem gören çocukları; milli güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme ve muafin araç veya ev eşyası ithal etme hakları dışında, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabi olmak şartıyla Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler (m. 28). Bu hüküm, büyük ölçüde 4886 sayılı kanunla değişik TVK'nın 29. maddesinin ikinci cümlesinin tekrarıdır.

3. Çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenlerin milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak kaydıyla yeniden vatandaşlığa alınma yolundan yararlanmaları mümkündür (m. 13).

bb. Eş Bakımından Sonuçlar

TVK'nın 31. maddesine göre vatandaşlıktan çıkma, diğer eşin Türk vatandaşlığına tesir etmez. Tasarıda da aynı sonuç kabul edilmiştir (m. 27/2).

cc. Çocuklar Bakımından Sonuçlar

TVK'nın 32. maddesine göre, Türk vatandaşlığından çıkan baba veya ananın küçük çocukları kanunda belirtilen hallerden birinin varlığı halinde ebeveynlerine bağlı olarak vatandaşlıklarını kaybederler. Tasarının 27. maddesinin 2-4. fıkralarında çocuklar bakımından çıkmanın sonuçları düzenlenmiştir. Tasarıya göre ana veya babaya bağlı olarak vatandaşlığın kaybı, vatandaşlığını kaybeden ana ya da babanın talebinin bulunması ve diğer eşin de muvafakat etmesi halinde söz konusudur. Görüldüğü üzere tasarı, TVK'da yer alan alternatif şartlara yer vermemiştir. Ayrıca çocukların vatandaşlığını kaybetmelerini ana veya babalarının talebi şartına bağlamıştır. hükümet tasarısının 27. maddesi, Meclis İçişleri Komisyonu'nda değişikliğe uğramış ve "(3) Çocuk on beş yaşından büyük ise, ana ya da babaya bağlı olarak vatandaşlığın

kayıbı çocuğun yazılı muvafakatine bağlıdır.” hükmü madde metninden çıkarılmıştır. Tasarının 27/3. hükmünün çıkarılış nedeni olarak, “genel kabul gören yaşın 18 yaş olması” olarak gösterilmiştir.²⁹ Öte yandan, bir husus dikkati çekmektedir; TVK’da “küçükler” tabiri kullanılırken tasarıda “çocuklar” tabiri kullanılmıştır. Çocuğun tanımı ise tasarıda bulunmamaktadır. Bu nedenle ya tasarının tanımlar başlıklı 3. maddesine çocuk tanımı eklenmelidir ya da bu tabir yerine küçük ifadesi kullanılmaya devam edilmelidir.

2. Kaybettirme

Kaybettirme yoluyla vatandaşlığın sona ermesi, kanunda belirtilen hallerde yetkili makamın kararı ile fakat ilgilinin talebi olmaksızın gerçekleşir. Bu konuda hazırlanan Tabloda kaybettirme sebepleri karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Türk hukukuna “*kaybettirme*” tabiri 403 sayılı TVK ile girmiştir. 1869 (1284) yılında kabul edilen Tabiiyet-i Osmanîye Kanunnamesi’nin (TOK)³⁰ 6. maddesinde izin almaksızın yabancı devlet vatandaşlığının kazanılmasının “*ıskat*” sebebi olduğu hükme bağlanmıştır.³¹ 1916 yılında TOK’nın 6. maddesine ilave edilen hükümlerle ıskat sebepleri genişletilmiştir. Yabancı devletin askerlik dışında kendi rızasıyla hizmetinde bulunma ve Osmanlı Devleti’ne karşı askerlikle ilgili yükümlülüklerini³² yerine getirmeme halleri de ıskat sebebi sayılmıştır.

1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun³³ 9 ve 10. maddelerinde bu sebepler aynen yer almıştır. Aynı kanunun 11. maddesinde de müktesep vatandaşlığın ıskatına yol açan sebep düzenlenmiştir. Buna göre devletin iç ve dış güvenliği aleyhine faaliyette bulunma ve asker-

²⁹ Kendi görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip olan bir çocuğun kendisi ile ilgili hususlarda görüşünü bildirebilmesi kabul edilmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde bu husus ifade edilmiştir. TVK’daki hükümler bu sözleşmeye nazaran daha geniş bir alanda çocuklara görüş bildirme olanağı sağlamaktadır.

³⁰ Metin için bkz. Unat, *Türk Vatandaşlık Hukuku (Metinler-Mahkeme Kararları)*, Ankara 1966, s. 8-10.

³¹ Bu durum, TOK’nın çıkarılış nedenidir ve kanunun başında bu hususa işaret edilmiştir. Bkz. Unat, s. 8.

³² TOK’ya eklenen askerlikle ilgili ıskat sebepleri şunlardır: mecburi askerlik görevinden kaçma, kıtasına katıldıktan sonra kaçma ile yurt dışında bulunan silahlı kuvvetler mensuplarının geri dönmemeleri. Bu sebepler 403 sayılı TVK m. 25/ç, d ve e bentlerinde kaybettirme sebebi olarak kabul edilmiştir.

³³ Metin için bkz. Unat, s. 111 vd.

lik ile ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde müktesep tabiiyetlilerin vatandaşlığı ıskat olunabilir. 1312 sayılı TVK'ya göre vatandaşlıktan ıskat edilenlerin ülkeye girişi yasaktır, ülkede bulunanlar sınır dışı edilirler ve Türkiye'deki malları tasfiye olunur (m. 12).

403 sayılı TVK ise *“vatandaşlığın ıskatı”* tabiri kullanılmamış; onun yerine *“vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler”* başlığı altında *“kaybettirme”* ve *“çıkarma”* isimli vatandaşlığı sona erdiren iki yol öngörülmüştür. Kaybettirme sebepleri büyük ölçüde 1312 sayılı TVK'nın 9-10. maddelerinde sayılan sebeplerdir. Müktesep tabiiyetliler için uygulanan ıskat ise biraz şekil değiştirilerek çıkarma olarak düzenlenmiştir.³⁴ 403 sayılı TVK'ya göre vatandaşlıktan çıkarılanlar, hiçbir şekilde yeniden vatandaşlığa alınamazlar, Türkiye'ye yeniden girişleri izinle ve kısa süreli olarak mümkün olabilir ve bu kişilerin Türkiye'deki malları tasfiye olunur.

Tasarıda, ne ıskat ne de vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler tabirlerine yer verilmiştir. Tasarıda sadece vatandaşlığın kaybettirilmesi yolu düzenlenmiş ve kaybettirme kararına yol açan haller oldukça sınırlandırılmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere, tasarıda çıkarma müessesesine yer verilmemiştir.

a. Kaybettirme Nedenleri

aa. Türk Vatandaşlığı Kanununda Yer Alan Kaybettirme Nedenleri

TVK ile tasarının vatandaşlığı kaybettirme nedenleri birbirinden farklıdır. TVK'da kaybettirme sebepleri 25. maddede sekiz bent halinde sayılmıştır. Kanunda sayılan kaybettirme sebeplerini konuları bakımından dört grupta toplamak mümkündür:³⁵

1. İzin almaksızın kendi isteği ile yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmak

³⁴ Bkz. Berki, *Esaslar*, s. 315. TVK'daki kaybettirmenin teknik anlamda ıskat olmadığı kabul edilmektedir. Öte yandan, anayasanın 66. maddesine göre hiç kimse vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemlerde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz. Ancak TVK'da bu başlık altında kaybettirme yolu da düzenlenmiştir. Eleştiri için bkz. Göger, s. 148.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Uluocak, 89 vd.; Nomer, 121 vd.; Doğan, s. 131 vd.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'ne göre kendi isteği ile başka bir devlet vatandaşlığını kazanma, vatandaşlığın sona erdirilmesi sebepleri arasındadır. Türk hukukunda vatandaşlıkla ilgili bütün düzenlemelerde bu kayıp hali bulunmaktadır. Kendi isteğiyle yabancı devlet vatandaşlığını kazanmanın, geleneksel vatandaşlığı kayıp sebebi olarak kabul edildiğini söylemek yanlış olmaz. 403 sayılı TVK'da anılan sebebe dayanılarak kaybettirme kararının verilebilmesi için bir şart daha aranmaktadır: "*izin almaksızın*" yabancı devlet vatandaşlığının kazanılmış olması (m. 25/a). TVK'nın 25. maddesi ile ilgili uygulama incelendiğinde (a) bendinin çok fazla kullanıldığı, bu bende dayanılarak birçok kaybettirme kararı verildiği gözlenmektedir.

2. Yabancı bir devletin hizmetinde bulunma

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'ne göre yabancı askeri kuvvetlerin gönüllü olarak hizmetinde bulunma, vatandaşlığın sona erdirilmesi sebeplerinden birisidir. Türk hukukunda yabancı devlete hizmet, sadece askerlikle sınırlandırılmamıştır; bu hizmet resmi, özel, askeri veya sivil her türlü hizmet olabilir (m. 25/b, c). Yabancı bir devletin hizmetinde bulunma nedeniyle vatandaşlığın kaybı, TOK ve 1312 sayılı TVK'da da öngörülmüştür. Bunun için, Türkiye'nin savaş halinde bulunduğu veya savaşın söz konusu olmadığı halde ilgilinin Türkiye'nin menfaatlerine uymayacak şekilde yabancı bir devletin hizmetinde bulunması gerekir.³⁶ Benzer nedenin muhtelif devletlerin vatandaşlık kanunlarında da yer aldığı görülmektedir. Bu kanunlara örnek olarak Avusturya (m.33) ve Yunanistan (m. 14) vatandaşlık kanunları gösterilebilir.

3. Askerlikle ilgili kaybettirme sebepleri

Askerlik yükümlülüğü ile vatandaşlık ilişkisi zamana ve yere göre değişmekle beraber, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde askerliğin, sadece yabancı askeri kuvvetlerin gönüllü olarak hizmetinde bulunulması durumunda vatandaşlığın kaybına neden olacağı hükme bağlanmıştır. Ancak Türk hukukunda askerlik nedeniyle vatandaşlığın kaybı

³⁶ TVK'nın 25. maddesinin b ve c bentleri şu şekilde tanzim edilmiştir:

"b. Yabancı bir devletin, Türkiye'nin menfaatlerine uymayan herhangi bir hizmetinde bulunup da hükümetçe, bu görevi bırakmaları kendilerine yurt dışında elçilik veya konsolosluklarımız, yurt içinde ise mahalli mülki amirleri tarafından bildirilmesine rağmen üç aydan az olmamak üzere verilecek münasip bir süre içerisinde kendi istekleri ile bırakmayanlar",

"c. Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde kendi istekleriyle hükümetin izni almaksızın çalışmaya devam edenler."

daha geniş olarak düzenlenmiştir (m. 25/ ç, d, e).³⁷ İlgilinin askerlikle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmemesi, askerlikten veya askerlik görevinden kaçması vatandaşlığının kaybettirilmesine yol açabilir. Askerlik yükümlülüğü ile vatandaşlık arasında bu kadar fazla ilişki kurulmasının yerinde olup olmadığı hususu tartışılabilir.³⁸ Muhtelif vatandaşlık kanunları gözden geçirildiğinde, Türk hukuku kadar geniş kapsamda askerlik yükümlülüğünün vatandaşlığa etkisine yer veren başka bir sisteme rastlanılmamaktadır. Vatandaşlık kanunlarından bazıları askerlikle ilgili herhangi bir hüküm ihtiva etmezlerken (örneğin, İtalyan VK), bir kısmı yabancı silahlı kuvvetlerin hizmetinde bulunmayı (örneğin, Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda, ABD VK'ları) kayıp sebebi olarak düzenlemişlerdir.

4. Ülke ile ilgi ve bağlılığın zayıflaması (m. 25/f, h)

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde devlet ile yurt dışında oturan vatandaşı arasında "*gerçek bir bağın*" bulunmadığı tespit edilirse vatandaşlık bağı sona erdirilebilir. TVK, önce yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığını kazananların en az yedi yıl yurt dışında yaşamaları ve Türkiye ile ilgi ve bağlılıklarını sürdürecektir hiçbir temas ve işlemde bulunmamaları halini kaybettirme nedeni olarak düzenlemiştir (m. 25/f). Daha sonra 2383 sayılı kanunla 25. maddeye eklenen (h) bendiyle herhangi bir yolla yabancı devlet vatandaşlığını kazananlar için de aynı sebebe dayanılarak kaybettirme kararının verilebilmesi kabul edilmiştir. TVK'nın uzun süre yurt dışında oturma ve ülke ile ilgi ve bağlılığın zayıflaması nedeniyle vatandaşlığın sona erdirilmesini öngören hükmüne başka devletlerin vatandaşlık kanunlarında da rastlanılmaktadır. Bu kanunların bir kısmı yurt dışında doğan ve hiç ülkeye gelmeyen kişilerin vatandaşlığının sona ereceğini hükme bağlamaktadırlar.³⁹

³⁷ TVK'nın askerlikle ilgili kaybettirme sebepleri şunlardır:

"ç. Yurt dışında bulunup da muvazzaf askerlik görevini yapmak veya Türkiye'de savaş ilanı üzerine, yurt dışında bulunup da, yurt savunmasına katılmak için yetkili kılınmış makamlar tarafından usulen yapılacak çağrıya mazeretsiz olarak üç ay içinde icabet etmeyenler.

"d. Sevk sırasında veya kitalarına katıldıktan sonra yurt dışına kaçıp da kanuni süre içinde geri dönmeyenler.

"e. Silahlı Kuvvetler mensupları ile askerlik görevini yapmakta olanlardan görev, izin hava değişimi veya tedavi için yurt dışında bulunup da süresi bittiği halde mazeretsiz olarak üç ay içinde geri dönmeyenler,"

³⁸ Bkz. Göger, s. 150.

³⁹ Bu konuda bkz. Danimarka VK m. 8, İsviçre VK m. 10, Finlandiya VK m. 34, Kanada VK m. 8, Azerbaycan VK m. 17, İsveç VK m. 14, Yunan VK m. 20, Ermenistan VK

TVK'nın 25. maddesine ilişkin Bakanlar Kurulu kararları incelendiğinde anılan maddede yer alan yedi nedenin kullanım sıklığı da ortaya çıkmaktadır. Bakanlar Kurulu'nun TVK'nın 25. maddesine ilişkin verdiği kaybettirme kararlarının önemli bir bölümü (a), (ç) ve (d) bentlerine dayanmaktadır. Seksenli ve doksanlı yıllarda (e) bendine dayanılarak verilmiş bir kaç kaybettirme kararına rastlanılmaktadır. TVK'nın 25. maddesinin (f) bendine dayanılarak verilmiş kaybettirme kararına 1988 yılında rastlanmakta; (b), (c) ve (h) bentlerine dayanılarak verilmiş kaybettirme kararı ise bulunmamaktadır.⁴⁰

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve muhtelif devletlerin vatandaşlık kanunları ile Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda kabul edilen kaybettirme nedenleri karşılaştırıldığında birkaç hüküm dışında benzerlik bulunmaktadır. Askerlik yükümlülüğü ve askerlik mesleği ile ilgili vatandaşlığı sona erdirmeye sebeplerine son yıllarda hazırlanan vatandaşlık kanunlarında tesadüf edilmemektedir. Bu metinlerde daha ziyade isteyerek başka bir devlet vatandaşlığının kazanılmış olması, yabancı silahlı kuvvetlerde görev yapma veya yabancı bir devletin hizmetinde bulunma nedenleri öne çıkmaktadır. Bu durumda yeni Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda bu sebeplerin yer almasının beklendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

bb. Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nda Yer Alan Kaybettirme Nedenleri

TVK Tasarısı'nda kaybettirme 29. maddede düzenlenmiş ve başlıca üç kaybettirme nedeni kabul edilmiştir. Aşağıda belirtilen eylemlerde bulundukları resmi makamlarca tespit edilen kişilerin Türk vatandaşlığı Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile kaybettirilebilir.

“a. Yabancı bir devletin, Türkiye'nin menfaatlerine uymayan herhangi bir hizmetinde bulunup da bu görevi bırakmaları kendilerine yurt dışında dış temsilcilikler, yurt içinde ise mülki idare amirleri tarafından bildirilmesine rağmen, üç aydan az olmamak üzere verilecek uygun bir süre içerisinde kendi istekleri ile bu görevi bırakmayanlar,

m. 25.

⁴⁰ 2383 sayılı kanunla TVK'nın 25. maddesine eklenen ve 3808 sayılı kanunla ilga edilen (g) bendine dayanılarak birçok kaybettirme kararı verilmiştir. Ancak bu hükmün yürürlükten kaldırılmasıyla beraber, haklarında kaybettirilme kararı verilenlerin vatandaşlığının canlandırılması hükmüne bağlanmıştır.

b. Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde Bakanlar Kurulunun izni olmaksızın kendi istekleriyle çalışmaya devam edenler,

c. İzin olmaksızın yabancı bir devlet hizmetinde gönüllü olarak askerlik yapanlar.”

Tasarının kaybettirme kararının verilmesine yol açabileceğini belirttiği ilk iki neden, mevcut TVK’nın 25. maddesinin (b) ve (c) bentlerinde yer alan nedenlerdir. Anılan maddenin (c) bendindeki şart ise TVK için yeni bir kaybettirme nedenidir.⁴¹

1. Tasarının 29. maddesinin (a) bendi hükmü uyarınca kaybettirme kararı verilebilmesi için gerçekleşmesi gereken şartların başında, ilgilinin yabancı bir devletin hizmetinde bulunması gelmektedir.⁴² Yabancı bir devletin hizmetinde bulunmak tek başına kaybettirme sebebi değildir, ayrıca bu hizmetin Türkiye’nin menfaatlerine uymaması da gerekmektedir. Söz konusu şartlarda ilgili, yetkili makam tarafından bu görevi bırakması yönünde bir bildirimde bulunulmasına rağmen, kendi isteğiyle bu görevi bırakmamış olmalıdır.

2. Tasarının 29. maddesinin (b) bendi hükmü uyarınca kaybettirme kararı verilebilmesi için gerçekleşmesi gereken şartların başında, ilgilinin Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devletin hizmetinde bulunuyor olması gelmektedir. Bu halde, ilgilinin Türkiye ile savaş halinde bulunan devlete verdiği hizmetin, Türkiye’nin menfaatlerine uyup uymadığına bakılmamaktadır. Bu halde önemli olan, ilgiliye bu hizmet için Bakanlar Kurulu tarafından iznin verilip verilmediğidir. Eğer, Bakanlar Kurulu tarafından ilgiliye savaş halinde bulunan devletin hizmetinde bulunması yönünde bir izin verilmemişse, hakkında kaybettirme kararı verilebilecektir.

3. Tasarının 29. maddesinin (c) bendi hükmü, izin olmaksızın yabancı bir devlette gönüllü olarak askerlik hizmetinde bulunmayı düzenlemektedir. Ancak aynı maddenin (a) bendine göre genel olarak, yabancı bir devletin *“her türlü hizmetinde”* bulunma, zaten vatandaşlığı

⁴¹ Bu konuda bkz. Öztürk, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın İrade Dışı Kaybı Yollarına Yaklaşımı, *TBB D, C. 20 (2007), S. 73, s. 114 vd.* Anılan durum Tabloda görüleceği üzere TOK’da da kullanılmıştır.

⁴² Bu hükmün yabancı devletin askerlik hizmetinde bulunulmasını da kapsadığına dair 1312 sayılı TVK yürürlükte iken verilmiş Danıştay kararı bulunmaktadır. Karar için bkz. Unat, s. 584 vd.

kaybettirme kararının verilmesine yol açabilmektedir. Genel ve idareye oldukça geniş bir takdir yetkisi veren böyle bir hüküm varken bir de özel olarak askerlik hakkında bir kaybettirme hali düzenlenmesinin sebebi anlaşılamamıştır.⁴³ Tasarının 29. maddesinin (c) bendinin gerekçesinde, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi hükümleriyle uyum sağlanmak istendiği belirtilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, söz konusu hal, muhtelif devletlerin vatandaşlık kanunlarında ve Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde vatandaşlığı sona erdiren hallerden birisi olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla Türk kanun hazırlayıcıları anılan sözleşmenin vatandaşlığın irade dışı sona erdirilmesini düzenleyen 7. maddesinden esinlenmiş olabilirler. Ancak bu gerekçeye iki nedenden ötürü katılmak mümkün değildir.

Birincisi, tasarımı hazırlayanların amacı gerçekten Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile uyum olsaydı, 29. maddeye (a) ve (b) bentlerindeki *“yabancı devlet hizmetinde bulunmayı”* koymazlardı. *“Yabancı bir devletin hizmetinde bulunmaya”* dayanan vatandaşlığı sona erdirme nedeni sözleşmede bulunmamaktadır.

İkinci olarak, tasarımı hazırlayanlar, gerçekten Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile uyumlu bir düzenleme yapmayı isteselerdi, sözleşmenin 7. maddesindeki sona erme sebeplerinden yararlanmayı tercih ederlerdi. Üstelik bu sebepler tarihi, sosyal ve hukuki şartları itibarıyla Türk Vatandaşlık Hukukuna daha uygun olurdu. Akla, TVK'nın kabul edildiği tarihten beri kullanılmayan 25. maddenin (b) ve (c) bentleri hükümleri aynen 29. maddeye konulmak suretiyle, Türk vatandaşlığının kaybettirme yoluyla sona erdirilmesinin çok nadir hallerde başvurulmuş bir yol haline getirilmek istenmesi ihtimali gelmektedir. Ancak bu ihtimal de gereksiz, uygulanmayan sona erme sebeplerinin kabul edilmesini açıklayamamaktadır; kaybettirme kararının sadece yabancı devlette gönüllü olarak askerlik hizmetinde bulunma halinde verilebilmesini kabul etmek daha kolay olurdu. Bu itibarla, tasarının 29. maddesinin yeniden düzenlenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

⁴³ Üstelik tasarının 29. maddesinin (c) bendinin *“yabancı bir devlet hizmetinde gönüllü olarak askerlik yapanlar”* şeklindeki ifadesi, rahatsız edicidir. Bu hükmün *“yabancı bir devlette gönüllü olarak askerlik yapanlar”* şeklinde değiştirilmesi yerinde olacaktır.

Önerilen metin:

“Türk vatandaşlığını kaybettirme

MADDE 29- (1) Aşağıda belirtilen eylemlerde bulundukları resmi makamlarca tespit edilen kişilerin Türk vatandaşlığı Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile kaybettirilebilir:

a. İzin almaksızın kendi istekleriyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazananlar,

b. İzin almaksızın yabancı bir devletin silahlı kuvvetlerinde gönüllü olarak askerlik yapanlar,

c. Devletin hayati çıkarlarına ciddi olarak zarar veren davranışlarda bulunanlar,⁴⁴

d. Yurt dışında doğan ve halen yurt dışında oturan, reşit olduktan sonra yedi yıl içinde Türkiye ile ilgi ve bağlılığını devam ettirecek hiçbir resmi temas ve işlemde bulunmayanlar.

2. Yukarıda sayılan hallerde kaybettirme kararının verilmesi, ilgilinin vatansız kalmasına neden olmamalıdır.”

Yukarıdaki metnin önerilmesinin başlıca gerekçeleri şunlardır: Öncelikle gerçekten Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ile uyum sağlanmış olacaktır. Uyum, sadece sona erme nedenleri bakımından değil aynı zamanda vatansızlığı önleyen ikinci fıkra bakımından da sağlanmış olmaktadır.⁴⁵ İkinci olarak, Türk Vatandaşlık Hukuku’nda geleneksel olarak kullanılan ve aslında uluslararası toplumun da benimsediği vatandaşlığı sona erdirmeye sebepleri kabul edilmiş olacaktır. Üçüncü olarak, tasarıda devletin kendi varlığını korumasına olanak sağlanmış olacaktır. Zira önce ıskat, daha sonra çıkarma sebebi olarak kabul edilen devleti korumaya yönelik⁴⁶ “Devletin hayati çıkarlarına ciddi olarak zarar veren davranışlarda bulunma”, tasarıda yer almamaktadır. Türk Vatandaşlık Hukuku uygulamasında çok fazla başvurulmamış olmakla beraber, hayat şartlarına daha uygun olduğu düşünülen söz konusu

⁴⁴ Veya, “Yurt dışında bulunup da Türkiye’nin iç ve dış güvenliği ile iktisadi mali güvenliği aleyhine faaliyette bulunanlar ve hakkında Türkiye’de bu nedenle kamu davası açılmasına veya ceza kovuşturmasına veya hükmün infazına olanak bulunmayan ve gelmesi için yapılan duyuruya rağmen süresi içinde yurda dönmeyen kişiler”.

⁴⁵ Bkz. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi m. 7/3.

⁴⁶ Bkz. Göger, s. 158-159.

neden, tasarıya eklenmelidir. Önerilen metne vatansızlığı önleyen bir fıkra eklendiğinde vatandaşlar bakımından bir güvence de temin edilmiş olmaktadır.

b. Kaybettirmenin Hüküm ve Sonuçları

Tasarıda kaybettirmenin hüküm ve sonuçları, 30. maddede düzenlenmiştir.

aa. İlgili Bakımından Sonuçlar

1. Kaybettirme kararının verilmesiyle kişinin Türk vatandaşlığı sona ermiş olacaktır.

2. Tasarının 30. maddesinin ilk fıkrasında kaybettirme kararının hangi andan itibaren hüküm ifade edeceği hükme bağlanmıştır. Buna göre, kaybettirme Bakanlar Kurulu kararının *Resmî Gazete*'de yayımlandığı tarihten itibaren hüküm ifade eder. TVK'da bu konuda herhangi bir hüküm mevcut değildi. Bu konuda açıklık getirilmesi yerinde olmuştur.

3. Türk vatandaşlığı kaybettirme kararıyla sona eren kişilerin yeniden Türk vatandaşlığını kazanmaları mümkündür. Tasarının 14. maddesine göre bu kişiler Bakanlar Kurulu kararıyla, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunmaması ve Türkiye'de ikamet etmek şartıyla Türk vatandaşlığını yeniden kazanabilirler. Aynı sonuç, TVK'nın 8. maddesinde de kabul edilmektedir.

4. Tasarının 43. (44) maddesinde⁴⁷ TVK'nın (a, ç, d, ve e) bentleri uyarınca vatandaşlığı kaybettirilenlerin başvurmaları halinde yeniden vatandaşlığa alınabilecekleri belirtilmektedir. Bu kişilerin yeniden vatandaşlığa alınabilmeleri için milli güvenlik bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması gerekir.⁴⁸ Buna karşılık bu kişilerin ikamet şartını yerine getirmelerine gerek bulunmamaktadır. Anılan kişi-

⁴⁷ İçişleri Komisyonu'nda bazı değişiklikler yapılmıştır. Hükümet tasarısının 36 ve 37. maddeleri birleştirildiği için madde numaraları da değiştirilmiştir.

⁴⁸ Madde İçişleri Komisyonu'nda değiştirilmiştir. Komisyonunda Nazım Hikmet'in vatandaşlığı ile ilgili tartışmalar sonucunda bu işin Bakanlar Kurulu tarafından halledilmesi kararlaştırılmıştır.

lerin yeniden vatandaşlığa alınma hususunda Bakanlar Kurulu yetkilidir.

bb. Eş ve Çocuklar Bakımından Sonuçlar

Tasarının 30. maddesinin ikinci fıkrasında kaybettirme kararının şahsi olduğu ve ilgilinin eş ve çocuklarına tesir etmeyeceği ifade edilmiştir. Aynı sonuç TVK'nın 34. maddesinde de kabul edilmiştir. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde akit devletlere sözleşmenin 7. maddesinde belirtilen nedenlerden birisiyle vatandaşlığını sona erdikleri kişilerin çocuklarının bu karardan etkilenmelerini kararlaştırabilme yetkisi tanınmıştır (m. 7/2).⁴⁹ Ancak Türk hukukunda irade dışı vatandaşlığı kayıp hallerinde eş ve çocuğun karardan etkilenmesi kabul edilmemiştir.

3. Vatandaşlığa Alınmanın İptali

a. İptal Nedenleri

Vatandaşlığa alınmanın iptali, 403 sayılı TVK ile Türk Vatandaşlık Hukukuna girmiştir.⁵⁰ Yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınma, ilgilinin yalan beyanı veya önemli hususları gizlemesi sonucu vuku bulmuş ise, vatandaşlığa alınma kararı Bakanlar Kurulu'nca iptal edilir. İlgilinin Türk vatandaşlığına alınmasından başlayarak beş yıl geçtikten sonra iptal kararı verilemez (m. 24). İptal kararıyla, idare kendisini aldatan ilgili hakkında verdiği kararı geri almaktadır. TVK'ya göre iptal kararı şartların gerçekleşmesi halinde Bakanlar Kurulu tarafından verilmelidir; idarenin bu konuda bağlı yetkisi bulunmaktadır. TVK'ya göre, kural olarak, vatandaşlığa alınma kararını vermeye yetkili olan makam, Bakanlar Kurulu'dur. Ancak TVK'da yapılan değişiklik neticesinde bazı hallerde⁵¹ İçişleri Bakanlığı da vatandaşlığa alınma kararı

⁴⁹ Akit devletlerin bu yetkisi iki husus bakımından sınırlandırılmıştır: (1) ebeveynlerden birisi vatandaşlığını muhafaza ediyorsa çocuklar vatandaşlığını kaybeden ana veya babasına bağlı olarak vatandaşlıklarını kaybetmezler, (2) çocuklar yabancı askeri kuvvetlerde çalışma ile devletin hayati çıkarlarına ciddi olarak zarar veren davranışlar nedeniyle vatandaşlığın sona erdirilmesinden etkilenmezler.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fişek, "Vatandaşlığa Alınmanın İptali", *O.F. Berki'ye Armağan*, Ankara 1977, s. 373 vd.

⁵¹ 4866 sayılı kanunla değiştirilen TVK m. 8 (yeniden vatandaşlığa alınma).

verebilir. Ancak bu değişiklik yapılırken irtibatlı hükümlerde gerekli düzenlemeler yapılmadığı için, vatandaşlığa alınmaya ilişkin idari işlem kimin tarafından yapılırsa yapılsın, iptal kararı Bakanlar Kurulu tarafından verilmelidir.

Yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınan kişinin devlete yalan beyanda bulunması veya önemli hususları gizlemesi nedeniyle vatandaşlığın sona erdirilmesi müessesesi birçok devletin vatandaşlık kanununda da kabul edilmiştir. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi bu durumu vatandaşlığı sona erdiren hallerden birisi olarak düzenlemiş ve vatandaşlığın sona erdirilmesi halinde ilgilinin vatansız kalması ihtimali göz ardı edilmiştir (m. 7/3). Başka bir deyişle vatandaşlığı kazanılan devleti aldatma, vatandaşlık bağını zayıflatan önemli bir husus olarak kabul edilmiş ve devleti aldatan kişinin korunmaya değer menfaatinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle de ilgilinin vatansız duruma düşmesi, vatandaşlığın sona erdirilmesine engel olmamalıdır.

Tasarının 31. maddesinde *“vatandaşlığın iptali”* başlığında, TVK’nın 24. maddesine oldukça yakın bir hüküm getirilmektedir: *“Türk vatandaşlığını kazanma kararı; ilgilinin yalan beyanı veya vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden önemli hususları gizlemesi sonucunda vuku bulmuş ise kararı veren makam tarafından iptal edilir.”* Tasarı, iptal kararını verecek olan makam olarak, vatandaşlığa alınma kararını veren makamı belirlemiştir. Dolayısıyla Bakanlar Kurulu veya İçişleri Bakanlığı verdikleri vatandaşlığa alınma kararlarını, şartları oluştuğunda iptal etmeye yetkilidirler. Vatandaşlığa alınmanın iptaline karar verilebilmesi için şu şartların gerçekleşmesi gerekmektedir:

1. İlgilinin yetkili makam kararıyla vatandaşlığı kazanması

Her ne kadar tasarının 31. maddesinin başlığı *“vatandaşlığın iptali”* olsa da, burada iptal edilen, ilgiliye vatandaşlığı kazandıran yetkili makamın kararıdır. Vatandaşlığın diğer yollarla kazanılması (örneğin seçme hakkının kullanılmasıyla) sırasında ilgilinin yalan beyanda bulunması veya önemli hususları gizlemesi iptal işleminin konusunu oluşturmaz.

2. Alternatif şartlardan birinin mevcudiyeti

Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen kişinin *“yalan beyanda bulunması”* veya *“vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden önemli hususları gizlemesi”* hallerinden birinin somut olayda tespiti yeterlidir. Tasarıda

TVK'dan farklı olarak, "önemli hususları gizleme" ifadesi yerine "vatandaşlığa esas teşkil eden önemli hususları gizleme" ifadesi tercih edilmiştir.⁵² Burada önemli olan husus, somut olayda alternatif şartlardan birisinin mevcudiyeti nedeniyle vatandaşlığa alınma işleminin gerçekleşmiş olmasıdır.⁵³

3. Süre şartı

Hükümet tasarısının 31. maddesinin ikinci fıkrasına göre, iptal kararı, Türk vatandaşlığının kazanılmasından başlayarak on yıl geçtikten sonra verilemez.

Böylece TVK'da kabul edilen sürenin beş yıldan on yıla çıkarılması öngörülmektedir.⁵⁴ Anılan hüküm, on yıllık iptal süresinin çok uzun olduğu ve vatandaşlığın sürekliliği ilkesiyle bu sürenin uyumlu olmadığı noktasından eleştirilmiştir.⁵⁵ Oysa Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 7. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi ile üçüncü fıkrası hükmü ve sözleşmenin açıklayıcı raporu incelendiğinde, ilgilinin vatandaşlığını kazanmak istediği devleti aldatması, hile yapması, yalan beyanda bulunması gibi dürüst olmayan davranışları toleransla karşılanmamaktadır. Tasarının İçişleri Komisyonu'nda incelenmesi neticesinde hazırlanan raporla 31. maddede değişiklik yapılmış ve süre tamamıyla kaldırılmıştır.

b. İptal Kararının Hüküm ve Sonuçları

Vatandaşlığa alınma kararının iptaline ilişkin kararın hüküm ve sonuçlarını ilgili ile eş ve çocukları bakımından ayrı ayrı ele almak yerinde olacaktır.

⁵² Öztürk, s. 120.

⁵³ Alternatif şartlar bakımından ilgilinin kastının ayrıca aranmasına gerek bulunmamaktadır. Zira bu tür dürüst olmayan davranışların ilgilinin kastı olmadan gerçekleşmesi zaten mümkün değildir. Aksi halde bu tür davranışlar "yalan beyan" veya "önemli hususları gizleme" olarak adlandırılmaz. Aynı yönde bkz. Fişek, s. 381.

⁵⁴ Bu süre Avusturya VK'da iki yıl (m. 34), Hollanda VK'da on iki yıl (m. 14), İsviçre VK'da beş yıl (m. 41), Finlandiya VK'da beş yıl (m. 33) olarak belirlenmiştir. Bazı vatandaşlık kanunlarında yetkili makama aldatıcı bilgi verme halinde vatandaşlığın hangi süre içinde sona erdirileceği düzenlenmemiştir.

⁵⁵ Bkz. Doğan, s. 121, dñn. 153; Öztürk, s. 121.

aa. İlgili Bakımından Sonuçlar

Vatandaşlığa alınma kararının ilgili bakımından hüküm ve sonuçları tasarının 32 ve 33. maddelerinde ele alınmaktadır.

1. Vatandaşlığa alınma kararının iptali halinde kişi, Türk vatandaşlığını kaybeder ve yabancı statüsüne geçer.

2. Tasarının 32. maddesi uyarınca iptal kararı, karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder. TVK'nın 33. maddesinde iptal kararlarının geriye yürümeyeceği hükme bağlanmıştır. Özellikle bu hükmün ifadesi, TVK ile hukukumuzda giren *“vatandaşlığa alınmanın iptali”* müessesesinin hukuki niteliği ve TVK'daki düzenleme şekli hususlarında tartışmalara neden olmuştur.

İdare hukukunda sakat bir idari işlemin askıdaki geçerliliği, geri alma veya iptal kararıyla sona erdirilmektedir.⁵⁶ Zira idari işlem unsurları itibariyle geçerli olarak meydana gelmemiştir ve işlemin geçersizliğine karar verilinceye kadar varlığını sürdürür. *“İptal”* kararıyla birlikte iptal edilen işlem verildiği tarihten itibaren geçersiz hale gelir, iptal kararları geçmişe etkilidir. İdari işlemin geçersizliği bir iptal davası ile mahkemeler önünde ileri sürülür. Sakat idari bir işlemin askıdaki geçerliliğine son veren bir diğer hal de işlemin o işlemi yapan idare tarafından *“geri alınmasıdır”*. Hukuka aykırı olarak yapılmış olan işlemler süresi içinde geri alınabilir ve geri alma da geçmişe etkili olarak hüküm ve sonuçlarını meydana getirir. Genellikle idarenin dava açma süresi içinde işlemi geri alabileceği; ancak açık hata veya hilenin mevcudiyeti halinde süre sınırlamasının bulunmadığı kabul edilmektedir.⁵⁷ Çünkü belirtilen hallerde hukuki istikrar ilkesinin de gözardı edilebileceği ifade edilmektedir. İdare hukukunda tartışmalı olmakla beraber *“yokluk”* müeyyidesinden de söz edilmektedir. Danıştay kararlarıyla çok sınırlı hallerde, yetki yönünden işlemin sakatlığı gibi, kabul edilen yokluk halinde idari işlemin hiç doğmadığı ve dolayısıyla baştan itibaren geçersiz olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle de bu tür kararlar hakkında ayrıca iptal davası açmaya gerek bulunmamaktadır. Yok hükmündeki bir kararın, yargı merciince iptal edilmesi veya ida-

⁵⁶ Metinde sadece konuyla ilgisi olabilecek müeyyideler zikredilmiştir.

⁵⁷ Bu konuda Yargıtay ve Danıştay'ın İçtihadı Birleştirme Kararı mevcuttur. Elbette kararlar kendi alanları ve konuları yönünden etkilerini göstereceklerdir. Bu konuda bkz. Günday, s. 158 vd.

rece geri alınması da söz konusu olmaz.⁵⁸ Dolayısıyla bu tür kararların yokluğu süre sınırlaması olmaksızın her zaman ileri sürülebilir.

TVK'nın 24. maddesinde düzenlenmiş olan "*vatandaşlığa alınmanın iptali*" müessesesinin yukarıdaki müeyyidelerden hangisine dahil olduğunu söylemek güçtür. Ancak 24. maddede düzenlenen durumun "*yokluk*" olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü maddenin yokluk olarak nitelendirilmesi halinde ilginin hiçbir zaman vatandaş olmadığını, iptal kararı verilinceye kadar yaptığı tüm işlemlerin yok hükmünde olduğunu kabul etmek gerekecektir. Böyle bir sonuç ise, vatandaşlık ve onunla ilgili meseleler göz önüne alındığında telafisi mümkün olmayan neticelere yol açabilir. Bu nedenle tasarımı görüşen İçişleri Komisyonunun tasarının 34. maddesinin ikinci fıkrasındaki süreye ilişkin hükmü kaldırış gerekçesine⁵⁹ katılmak mümkün değildir.

TVK'nın 24. maddesinde ve tasarının 31. maddesinde düzenlenen vatandaşlığa alınmanın iptalinin teknik anlamda iptal veya geri alma olarak nitelendirilmesi hususunda neticeye varmak kolay gözükmemektedir. Her iki halde de işlem verildiği tarihten itibaren geçersiz kılınmaktadır. Geçersizlik kararını veren makam açısından yaklaşıldığında ise, iptal kararı yargı organı tarafından alınırken, geri alma idarenin kendisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Vatandaşlığa alınmanın iptali kararını da kararı alan makam verdiği göre burada geri almadan söz edilebilir,⁶⁰ ama kanun koyucu bunu iptal olarak adlandırmış ve bu ad yerleşmiştir. Burada geçersizliğin türünden daha fazla önem taşıyan husus bu kararın hangi süre içinde verilebileceğidir. Yukarıda da belirtildiği üzere, hükümet tasarısında uzun olduğu yönünde eleştirilere rağmen bir süre belirlenmişti. Bu süre yerinde olmayan bir gerekçe ile komisyon tarafından madde metninden çıkarılmıştır.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve bazı devletlerin vatandaşlık kanunlarında süre öngörülmemekle beraber çoğunlukla vatandaşlığın sona erdirilmesi işleminin belli bir süre içinde gerçekleştirildiği görül-

⁵⁸ Bu nedenle mahkemeler yok hükmündeki idari kararlara karşı açılan davalarda kararın yok hükmünde olduğunu tespit edip, bu tür kararların iptalinin istenemeyeceği gerekçesiyle davayı reddetmektedir. Bkz. Günday, s. 151-152.

⁵⁹ Gerekçe: "Tasarının 31. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, Türk vatandaşlığını iptal kararının, vatandaşlığın kazanılmasından başlayarak on yıl geçtikten sonra verilemeyeceği yönündeki düzenleme, zaten işlemin baştan itibaren "yok" hükmünde olduğu dikkate alınarak tasarı metninden çıkarılmıştır."

⁶⁰ Aynı yönde bkz. Nomer, s. 115, dpn. 101.

mektedir. Türk hukukunda da kanunu hazırlayan ve kabul edenlerin takdir edeceği bir süre içinde bu tür kararların verilmesinin öngörülmesi yerinde olacaktır. Çünkü vatandaşlık kişi ile devlet arasında sürekli bir bağıdır ve bu bağın her an sona erdirilebilir olması hukuki güvenlik açısından sakıncalar doğurabilir.

Vatandaşlığa alınma kararının iptaline karar verildiği takdirde TVK'nın 33. maddesi ve tasarının 32. maddesi uyarınca bu kararın geriye yürümeyeceği ifade edilmiştir. Böyle bir hükme yer verilmesinin başlıca sebebinin iptal kararının ilgiliyle irtibatlı üçüncü kişilerin menfaatine zarar verebileceği endişesidir.⁶¹ Bununla beraber, tasarı ile bu duruma açıklık getirmek suretiyle iptal müessesesinin mahiyetine uygun bir çözüm getirilmesi yerinde olacaktır. Bu konuda tartışmalara neden⁶² olan TVK Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 46. maddesinden bu konuda yararlanılabilir. Önerimiz:

“İptal kararının hüküm ve sonuçları

MADDE 32- (1) *Vatandaşlığa alınmanın iptali geçmişe etkilidir; ancak ilgilinin vatandaşlığa kabulü tarihinden başlayarak yapmış olduğu işlemler bakımından iptal kararının hükümleri geriye yürümez.”*

Bu konu ile dolaylı ilgisi olan bir başka tasarı hükmünü de burada ele almak yerinde olacaktır. Tasarının 40. maddesinde şu hüküm yer almaktadır:

“Vatandaşlık kararlarının geri alınması

MADDE 40- (1) *Türk vatandaşlığının kazanılması veya kaybına ilişkin kararlar, hukuki şartlar oluşmadan veya mükerrer olarak verildiği sonradan anlaşıldığı takdirde geri alınır.”*

Madde metnindeki ifadeler oldukça dikkat çekicidir. Bu madde ile idarenin vatandaşlık kararını geri alma yetkisi düzenlenmektedir. İdare hukukunda genel olarak, idarenin işlemlerini geri alma yetkisinin bulunduğu kabul edilmektedir. Bu yetkinin kullanımı açık kanun hükümleri ve yargı kararları ile şekillenmektedir. Dolayısıyla vatandaşlıkla ilgili kararlarını idare süresi içinde geri alma yetkisini haizdir. Bunun özel olarak belirtilmesine ihtiyaç olup olmadığı tartışılabilir. Eğer açık olarak bu yetkinin düzenlenmesi yönünde bir tercih kulla-

⁶¹ Nomer, s. 117; Göğer, s. 143.

⁶² Bkz. Uluocak, s. 110; Fişek, s. 392 vd.; Nomer, s. 117 vd.; Göğer, s. 143.

nılıyorsa, hukuki güvenlik ve istikrar açısından, yetkinin sınırlarının da açık olarak belirtilmesi ve hiç bir kuşku ya da tereddüde yer vermemesi gerekir. Anılan madde ise bu açıdan birçok tereddüde neden olmaktadır. Özellikle maddede geçen “*hukuki şartlar oluşmadan*” ifadesi bu açıdan anlaşılabilir görülmemektedir. Çünkü eğer hukuki şartlar oluşmadan yapılmış bir işlem varsa bunun müeyyidesi muhtemelen yokluk olacaktır. Yoklukla malul bir işlemin geri alınmasının öngörülmesi yerinde olmamıştır.

(3) Vatandaşlığa alınmanın iptali kararı iki çeşittir; basit iptal kararı ve kapsamlı iptal kararı. Basit iptal kararı sadece vatandaşlığa alınmanın iptaline ilişkin olup başkaca herhangi bir hüküm içermez. Kapsamlı iptal kararı ise, yetkili makamın “*gerekli gördüğü hallerde*” vatandaşlığa alınmanın iptaliyle birlikte ilgili hakkında bazı tedbirlerin uygulanmasını da içerir.

Kapsamlı iptal kararı, hükümet tasarısının 33. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre, iptal kararıyla birlikte gerekli görülen hallerde, ilgilinin “*mallarının tasfiyesine*” ve ilgilinin “*sınır dışı edilmesine*” karar verilebilir. Bu kişiler iptal kararı aleyhine yargı yoluna başvurdıkları takdirde malların tasfiyesi⁶³ ve sınır dışı işlemleri dava sonuna bırakılır. Ancak bu hüküm de İçişleri Komisyonu’nda değiştirilmiştir. Tasarının 33. maddesi üzerinde yapılan görüşmelerde, vatandaşlığı iptal edilenlerin artık yabancı statüsünde olacağı dikkate alındığında bunlara uygulanacak mevzuatın 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (YİSHK)⁶⁴ olması gerektiği ifade edilmiş ve anılan kanunun uygulanması hususu maddenin metnine eklenmiştir.⁶⁵ Vatandaşlığa alınma işlemi iptal edilenler hakkında YİSHK uygulanacaksa bu kanunun muhtemelen sınır dışı edilme ile

⁶³ Bkz. Göger, s. 145; Fişek, s. 388 vd.; Nomer, s. 119; Doğan, s. 125 vd.

⁶⁴ RG, 24.7.1950-7564.

⁶⁵ Tasarının 33. maddesi şöyledir:

“*Malların tasfiyesi*

MADDE 33- (1) Vatandaşlığı iptal edilenler hakkında 15.07.1950 tarih ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. Bunlardan mallarının tasfiyesi gerekli görülen hallerde bu husus iptal kararında belirtilir. Bu kişiler en geç bir yıl içinde Türkiye’deki mallarını tasfiye etmek zorundadır. Aksi halde, malları Hazinece satılarak bedelleri nam ve hesaplarına kamu haznedarlığı sistemine dahil bir kamu bankasına yatırılır.

(2) Bu kişiler iptal kararı aleyhine yargı yoluna başvurdıkları takdirde malların tasfiyesi dava sonuna bırakılır.”

ilgili hükümleri uygulanacaktır. YİSHK'nın 19. maddesinde İçişleri Bakanlığı'nca memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancıların (muzır şahıslar), 20. maddesinde pasaportlarını yeniletmeyenlerin, 21. maddesinde tabiiyetsiz veya yabancı devlet tabası olan çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin ve 22. maddesinde ağır hapis cezasını⁶⁶ müstelzim bir cürümden dolayı Türkiye'de mahkûm olmuş ve cezası infaz edilmiş olanların sınır dışı edilmeleri düzenlenmektedir. Bu hükümlerden ilki yani muzır şahıslara ilişkin hüküm kapsamına vatandaşlığı iptal edilenler dahil edilerek sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı karar verebilir. Bu durumda TVK ile tasarı arasında bu noktada farklılık görülmektedir. TVK'ya göre sadece haklarında tedbir uygulanmasına karar verilenlerin şartlar oluştuğunda sınır dışı edilmeleri söz konusu iken tasarıda bu tedbir, vatandaşlığı iptal edilen herkes için uygulanabilir hale getirilmektedir. Bir başka ifadeyle sınır dışı edileceklerin kapsamı genişletilmektedir.

Hakkında kapsamlı iptal kararı verilen kişi en geç bir yıl içinde Türkiye'deki mallarını tasfiye etmelidir. Eğer bu süre içinde kendisi tasfiyeyi gerçekleştirmezse, malları Hazinece satılarak bedelleri nam ve hesabına *"kamu haznedarlığı sistemine"*⁶⁷ dahil bir kamu bankasına

⁶⁶ Yeni Türk Ceza Kanunu'nda (RG, 12.10.2004-25611) ağır hapis cezası bulunmamaktadır. TCK m. 45 sadece hapis cezasını düzenlemektedir. Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun (RG, 13.11.2004-25642) 6. maddesi kanunlarda öngörülen "ağır hapis" cezalarının, "hapis" cezasına dönüştürülmesini düzenlemektedir. Ağır hapis iken, birinci fıkra uyarınca hapse dönüştürülen cezalar, kanunlarında aksine bir hüküm yoksa alt sınır bir yıl, üst sınır yirmi dört yıl olarak uygulanacaktır.

⁶⁷ 5234 sayılı kanunun uygulanmasına ilişkin olarak Devlet ve Maliye Bakanlıkları tarafından 1998, 2003 ve 2004 yıllarında tebliğler çıkarılmış ve kamu haznedarlığı düzenlenmiştir. 2004 / 1 Kamu Haznedarlığı Genel Tebliği için bkz. RG, 06.10.2004-25605: *"Genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, döner sermayeler, fonlar, belediyeler, il özel idareleri, sosyal güvenlik kurumları, bütçeden yardım alan kuruluşlar, özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bu maddede sayılanların bağlı ortaklıkları, müessese ve işletmeleri ile birlikleri (kamu bankaları, mazbut vakıflar, özel kanunla kurulmuş kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile kefalet ve yardımlaşma sandıkları hariç) kendi bütçeleri veya tasarrufları altında bulunan bütün kaynaklarını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası veya muhabiri olan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası nezdinde kendi adlarına açtıracakları Türk Lirası cinsinden hesaplarda toplarlar... Genel ve katma bütçeli daire ve idareler dışında yer alan kamu kurum, kurul ve kuruluşları, nakitlerini T.C. Merkez Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası veya Türkiye Vakıflar Bankası'nda açtıracakları hesaplarda toplayacaklardır."*

yatırılır. TVK'nın yürürlüğe girdiği tarihte Türk hukukunda “*milli banka*” kavramı mevcuttu ve TVK uyarınca yapılacak tasfiyelerde bedelin milli bankalara yaptırılması kabul edilmiştir. Ancak bankacılık mevzuatında yapılan muhtelif değişikliklerle milli banka, havuz sistemi veya kamu haznedarlığı sistemi gibi farklı esasların idare ve yasama organı tarafından kabul edildiği gözlenmektedir. Oysa vatandaşlığı düzenleyen kanunların ekonomik ve mali hayattaki değişikliklerden etkilenmeyecek şekilde kaleme alınmasında fayda vardır. Bu itibarla, vatandaşlığa alınmanın iptali neticesinde tasfiye yoluna gidilirse, tasfiye bedelinin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na yatırılmasının kabulü daha uygun olacaktır.

Kapsamlı iptal kararı verilen hallerde ilgili, süresi içinde tasfiye işlemlerini tamamladıktan sonra ülkeyi terk etmelidir. Eğer, bir yılın sonunda ülkeyi terk etmezse sınır dışı edilir.

bb. Eş ve Çocuklar Bakımından Sonuçlar

Tasarının 32. maddesinin ikinci cümlesine göre iptal kararı ilgili kişiye bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanan eş ve çocuklar hakkında da uygulanır. Bu hüküm TVK'nın 33. maddesinin birinci fıkrasında yer almaktadır. İptal kararının yetkili makam kararıyla beraber vatandaşlık kazanan aile bireylerini etkilemesi sonucu kabul edilmektedir. Ancak böyle bir sonucun TVK bakımından kabulü son derece mantıklı ve kanunun kendi sistemi içinde tutarlıdır. Çünkü yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınma, TVK'nın 15 ve 16. maddelerinde belirtilen şartlar dahilinde eş ve çocuğu etkilemektedir. Ancak tasarı, yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınmanın eş ve çocuklara etkisi konusunda TVK'dan farklı bir sonuç kabul etmektedir; vatandaşlığa alınma eşin vatandaşlığına tesir etmez (m. 19/2). Bu durumda iptal kararı verilince eşine bağlı olarak vatandaşlık kazanmış diğer eş de söz konusu olmayacaktır. Görüldüğü üzere tasarının 32. maddesinin ikinci cümlesinin mutlaka düzeltilmesi gerekmektedir.

B. Seçme Hakkı ile Türk Vatandaşlığının Kaybı

1. Seçme Hakkını Kullanmanın Şartları ve Seçme Hakkına Sahip Olan Kişiler

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin 8. maddesine göre, akit devletler ilgiliye vatansız kalmamak şartıyla vatandaşlıktan ayrılma hakkını tanımalıdırlar.⁶⁸ Vatandaşlık hukukunda kişilere tanınan kendi istekleriyle vatandaşlıktan ayrılma yollarından birisi de seçme hakkını kullanarak vatandaşlıktan ayrılmadır. Seçme hakkıyla vatandaşlığın kaybı, kanunda belirtilen kişilerin yine kanunda belirtilen şartlar altında yetkili bir makamın kararına ihtiyaç olmaksızın, sadece kendi irade beyanlarıyla vatandaşlıklarının sona ermesidir. Seçme hakkının kullanılması bir irade beyanı ile gerçekleşmekte ve vatandaşlık değişikliğine yol açmaktadır. Bu yol, *"herkesin sadece bir vatandaşlığı olması"* ve *"herkesin vatandaşlığını değiştirmekte serbest olması, kimseye zorla vatandaşlık yüklenememesi"* direktif ilkelerinin sonucu olarak vatandaşlık kanunlarında düzenlenmektedir. Böylece çok vatandaşlık hallerinin azaltılmasına katkıda bulunulmuş olmaktadır. Ayrıca kişilere tanınan bu hak ile kişi vatandaşı olmak istediği devleti kendisi belirleme imkânına sahip olmaktadır.

TVK'da seçme hakkı iki gruba tanınmıştır. Birinci gruba doğumla veya sonradan yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olan küçükler girmektedir: Anaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazananlar, evlat edinme yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar, toprak esasıyla Türk vatandaşlığını kazananlar ve Türk vatandaşlığını sonradan kazanan ana veya babasına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazananlar (m. 27). Maddede sayılan Türk vatandaşları reşit olmalarından itibaren iki yıl içinde seçme hakkını kullanarak vatandaşlıktan ayrılabilirler. İkinci gruba ise evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanmış olan kadınlar girmektedir. Bu yolla Türk vatandaşlığını kazanmış olan kadın, evliliğinin sona ermesinden itibaren üç yıl içinde seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılabilir.

Tasarıda ise, seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından

⁶⁸ TVK'nın 19. maddesinde yabancı ile evlenen kadına (ilgilinin talebi), 20. maddesinde yabancı devlet vatandaşlığını kazanmış olanlara (çıkma= ilgilinin talebi + yetkili makam kararı) ve 27-28. maddelerinde belirtilen kişilere (seçme hakkını kullanarak vatandaşlıktan ayrılma: ilgilinin talebi) kendi istekleriyle vatandaşlıktan ayrılma imkanı verilmiştir.

ayrılma hakkına sahip kişiler ve bu yolun şartları 34. maddede düzenlenmektedir. Ancak 34. madde “*Türk vatandaşlığını kazanmış olan çocuklar*” başlığını taşımakta ve maddenin seçme hakkıyla ilgisi ikinci fıkradaki ifadededen anlaşılabilmektedir. Bu durum İçişleri Komisyonu tarafından düzeltilmiş, 34. maddenin başlığı “*seçme hakkı ile kayıp*” olarak değiştirilmiştir. Tasarı seçme hakkını sadece çocuklar bakımından düzenlemiş, evlenme yolu ile vatandaşlık kazanan eşle ilgili herhangi bir hüküm getirilmemiştir.

Tasariya göre beş grupta toplanan çocuklar ergin olmalarından itibaren üç yıl içinde seçme haklarını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılabilirler. Tasarı, TVK’ya göre daha uzun bir süre içinde seçme hakkının kullanılabilmesini sağlamaktadır. Ayrıca vatandaşlığın kaybı ilgiliyi vatansız kılacak ise seçme hakkı kullanılamaz. Buna göre seçme hakkının kullanılmasının başlıca şartları şöyle sıralanabilir:

- a. Kanunda seçme hakkına sahip olan kişilerden olma,
- b. Ergin olma,
- c. Süresi içinde talepte bulunma,⁶⁹
- d. Seçme hakkının kullanılmasıyla vatansız kalmama.

Tasarının 34. maddesine göre seçme hakkıyla vatandaşlıktan ayrılacak çocuklar şunlardır:

- a. Ana ya da babadan dolayı soy bağı nedeniyle doğumla Türk vatandaşı olanlardan yabancı ana veya babanın vatandaşlığını doğumla veya sonradan kazananlar,
- b. Ana ya da babadan dolayı soy bağı nedeniyle Türk vatandaşı olanlardan doğum yeri esasına göre yabancı bir devlet vatandaşlığını kazananlar,
- c. Evlat edinilme yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar,
- ç. Doğum yeri esasına göre Türk vatandaşı oldukları halde, sonradan yabancı ana veya babasının vatandaşlığını kazananlar,

⁶⁹ Seçme hakkını kullanma süresi ilgilinin ergin olmasından itibaren üç yıl olup, bu süre hak düşürücü süredir. İlgili bu süre içinde hakkını kullanmadığı takdirde bu yoldan yararlanamaz. Bu hak bir kere kullanılmakla sona erer. TVK’ya göre kendi isteğiyle vatandaşlıktan ayrılma imkânına sahip olan kişiler bu hakkı vatansız kalmamak şartıyla kullanabilirler.

d. Herhangi bir şekilde Türk vatandaşlığını kazanmış ana veya babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazananlar.

Yukarıda sayılan beş gruptan dördü TVK'nın 27. maddesinde sayılan kişilerdir. Ancak (b) bendinde belirtilen ana veya babasından dolayı kan esaslı nedeniyle Türk vatandaşı olup, aynı zamanda doğum yeri esasına göre yabancı bir devlet vatandaşlığını kazananlar yeni bir gruptur. Geleneksel olarak Türk vatandaşlık hukukunda kan esasıyla vatandaşlığın kazanılması kabul edilmiştir. Bu yolla vatandaşlık kazananlara sırf doğum yeri esasıyla vatandaşlık kazanmaları nedeniyle seçme hakkının tanınmasının sebebi anlaşılamamıştır. Söz konusu kişilerin çıkma yolundan yararlanma olanakları her zaman için mevcuttur. Eğer bu kişilerin Türkiye ile ilgi ve bağlılıklarının zayıfladığı düşünülüyorsa, bu hususun açıkça ifade edilmesi gerekirdi. Bazı devletlerin vatandaşlık kanunlarında görüldüğü üzere, yurt dışında doğan ve yabancı ülkede oturan, vatandaşı olduğu devlete hiç gelmemiş olan kişilerin vatandaşlıktan kendi istekleri ile ayrılmaları kabul edilmektedir. Benzer bir düzenleme tasarıya da konabilir ve yurt dışında doğup büyüyen ama Türkiye ile vatandaşlık dışında bağları bulunmayan kişilere seçme hakkı tanınabilir.

2. Seçme Hakkını Kullanmanın Hüküm ve Sonuçları

a. İlgili Bakımından

TVK'nın 43. maddesinde seçme hakkının kullanılması usulü düzenlenmiştir. Tasarıda özel olarak seçme hakkının kullanılması usulüne ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak genel olarak vatandaşlığın kazanılması ve kaybına ilişkin başvuruların yapılacağı makam gösterilmiştir. Tasarının 34. maddesinde sayılan kişilerin, seçme haklarını yurt içinde ikamet ettikleri yer valiliğine, yurt dışında ise dış temsilciliklere bizzat veya vekil vasıtasıyla başvurarak kullanmaları gerekir (m. 38). İlgili, vatandaşlığını bu başvuruyu yaptığı anda kaybetmez. Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığının kaybı, bu hakkın kullanılmasına dair şartların varlığının tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder (m. 35/1). Burada başvuru mercii sadece bir tespit kararı vermekte, çıkma izni, kaybettirme veya iptalde olduğu üzere inşai nitelikte bir karar vermemektedir. Başvuru mercii kendisine yapılan başvuruyu muhtemelen şu hususlar bakımından inceleyecektir: başvuru sahibinin kanunda belirtilen kişilerden olup olmadığı, ergin olup olmadığı, süre-

si içinde başvuruda bulunup bulunmadığı, ilgilinin Türk vatandaşlığı sona erdiği takdirde vatansız kalıp kalmayacağı.

b. Eş ve Çocuklar Bakımından

Seçme hakkını kullanmanın ilgilinin eş ve çocuklarına etkisi, tasarının 35. maddesinin ikinci fıkrasında vatandaşlıktan çıkmanın sonuçlarına atıfla düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme TVK'nın 36. maddesinde kabul edilen yolun tekrarıdır.

Tasarının çıkmanın hüküm ve sonuçlarını düzenleyen 27. maddesine göre, çıkmanın eşin vatandaşlığına herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla seçme hakkını kullanan kişinin eşi (Türk vatandaşı ise), eşinin vatandaşlığını kaybetmesinden etkilenmez, vatandaşlığını muhafaza eder.

Tasarının çıkmanın hüküm ve sonuçlarını düzenleyen 27. maddesine göre, ana veya babanın vatandaşlıktan çıkması çocukların vatandaşlığını da etkilemektedir. Anılan hükme göre, vatandaşlığı kaybeden ana veya babanın talebi ve diğer eşin muvafakati ile çocuklar vatandaşlıktan çıkan ana veya babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybederler. Her halde çocukların ebeveynlerine bağlı olarak vatandaşlıklarını kaybetmeleri onları vatansız statüsüne sokmamalıdır. Tasarının 35. maddesinin yaptığı atıf dolayısıyla tasarının 27. maddesi seçme hakkını kullanan kişinin çocukları bakımından da uygulanacaktır.

VI. Sonuç

TVK Tasarısı'nın vatandaşlığı kayıp ile ilgili hükümlerinde bazı tutarsızlık ve eksiklikler dikkati çekmektedir. Diğer kanunlarda olduğu gibi bu kanunun da hiç değişiklik yapılmadan, bu haliyle kabul edilmesinin sakıncalı olduğu ortadadır. Muhtelif tarihlerde yapılan değişikliklerle Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun yapısı bozulmuş olmakla beraber, bu kanunun gözden geçirilerek çok daha tutarlı ve sistematik bir metin elde edilebileceği yönündeki görüşümüzü muhafaza ediyoruz. Ancak gelişmelerin bu yöntemin tercih edilmeyeceğini gösterdiğinin de farkındayız. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda tasarının bu haliyle kabulü halinde, daha kanun yürürlüğe girmeden birçok kanun çıkarılarak düzeltme yapılacağını öngörmek için kâhin olmaya gerek yoktur.

Sebepler	Sona Erme Yolu	izin alınmaksızın yab. devlet vat. Kaz.	Yabancı devletin hizmetinde bulunma	Savaş zamanı yab. Devlet hizmetinde bulunma	Askerlikten kaçma	Sevk sırasında veya kıta ya katılıktan sonra kaçma	Silahlı Kuv. Mensupları ve Yüklükülerin yurda dönmemesi	Devlet ile ilgi ve bağliğin zayıflaması	Devlet aleyhine faaliyet	Yalan beyan ve önemli hususları gizleme	Yabancı Silahlı kuvvetlerde gönüllü hizmet	Diğer
Kanun												
TOK	ISKAT	✓	✓		✓	✓	✓			✓		
1312 TVK	ISKAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
403 TVK	V	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	g			
	B											
	B											
	E											
403 TVK	N											
	V											
	S											
	E											
TASARI	Kayıttime		✓	✓							✓	
	VA iptali									✓		
	VA. iptali									✓		
		✓						✓			✓	✓
AVRUPA VAT. SÖZ.		✓						✓				

Tablo - Karşılaştırmalı vatandaşlığın irade dışı sona erme nedenleri